

תוצאות חיים

גליון 107
פרשת שמיי-פרה
ה'תשפ"ב ב'של"ג

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן
יו"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

נושאי השיעור: א. מי צריך להשקיע מהונו על מגילה ומי צריך להשקיע רק מכספו - מהו החילוק בין מהודר למתוקן - דברי החמ"י במעלת העניין שלכל אדם יהיה מגילה לעצמו - מה מהודר יותר מגילה ישנה או חדשה - דברי החת"ס באתרוג המעומר ע"י משמוש שזהו הודו והדרו - שקו"ט האם מעלת הקריאת המגילה ביום עדיפה מהלילה וההכרעה בזה. ב. האם יוצאים ידי חובת משלוח מנות ע"י משקים - האם שליחת שתי מנות כ"א בנפרד יוצאים ידי חובה - הוכחות האחרונים בנידונים הנ"ל - הכרעת מרן שליט"א בשני הנידונים דלעיל.

ולא יחוש על ההוצאה כאשר לא חש בהוצאת מאכלו ומשתו לסעודת פורים וכו' ע"כ.

גם בדברי החמ"י צ"ל כמ"ש בדברי מהרי"ץ שהלשון מהונו הוא כנגד מגילה יפה, והלשון מכספו הוא כנגד מגילה מתוקנת.

מה יותר מהודר מגילה ישנה או חדשה

והנה יל"ד מה הדין כשיש לאדם מגילה אחת הדורה ומתוקנת, ומגילה שניה שכתב אותה גוברא רבה והיא לפני שנים רבות, וישנה הרי מעלה לדבר עתיק, מה עדיף יותר לקריאת המגילה.

ולכא' יש לומר ע"פ מה שהבאנו בעבר דברי החת"ס (סוכה דף לו) שכתב לגבי אתרוג שמרוב המשמושים שביד נפסל, שא"י נחשב פסול, מפני שזהו הודו והדרו שבא ע"י המצוה. אבל יש לחלק שלגבי אתרוג הפסול הוא ע"י משמוש במצוה עצמה, משא"כ לענייננו שהמגילה ישנה לא מפני רוב השימוש אלא שברבבות הימים היא התישנה ולכא' אי"ז דומה לדברי החת"ס.

אבל לכא' ישנו פתרון, שיקרא בשני המגילות שהרי קוראים את המגילה פעמיים. אלא שעדיין יש לדון האם ישנה מעלה יותר בקריאת היום מהלילה שא"כ עדיף לקרוא במגילה היותר טובה ביום דוקא.

מחכמי תימן נראה שקריאת המגילה ביום ובלילה שווים במעלתם

והנה התוספות במס' מגילה (דף ד. ד"ה חייב) כתבו שמתקנת מרדכי ובית דינו לקרוא את המגילה ביום ורק אח"כ תקנו לקרוא ג"כ בלילה כמש"כ בגמ' שם אמר ר' יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר "אלודי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי" (תילים כב, ג) וא"כ עיקר החשיבות של קריאת המגילה הוא ביום.

בשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן קפ"ח הבאתי את הנדון הנ"ל בהרחבה יותר, ושם מובא ג"כ שהנודע ביהודה (קמא אור"ח סימן מ"א) כתב שנראה לו כי קריאתה בלילה לאו מצות עשה דדברי קבלה, רק קריאת היום. דבמגילה ימים נזכרים ונעשים כתיב, ולא לילות ומה שאמרו כי חייב לקרותה בלילה, היינו מצוה דרבנן, אבל לא נרמז במגילת אסתר ע"כ.

א.

מה החילוק בין מגילה מהודרת למגילה מתוקנת ובחילוק בין כסף להון

כתוב בפסוק "זה אלי ואנוהו" ודורשים חז"ל (שבת דף קלג:) שצריך להתנאות לפניו במצות לעשות ציצית נאה טלית נאה לולב נאה. מהרי"ץ בעץ חיים (דף קסד.) בענין המגילה כתב בזה"ל, אח"כ יקח בידו מגלה הדורה ומתוקנת ואל יסמוך על מגלת חברו, דמצוה עליו לקנות לו מהונו ומכספו מגלה כשרה כדכתבו הפוסקים ז"ל ע"כ.

ישנו לכא' כפל לשון 'הדורה, ומתוקנת'. וכן בהמשך שכתב לקנות לו מגלה מ'הונו ומכספו', וצריך להבין מהו ההבדל בין מהונו לכספו, והביאור בזה הוא, שכסף זה תשלום רגיל. ו'הון' זה ריבוי ממון, וכיוצא בחילוק בין הדורה למתוקנת, שמתוקנת זה מגילה כשרה, והדורה זה מגילה יותר משובחת. ואחד מסביר את השני, שהדורה זה מהונו ומתוקנת זה מכספו.

דברי החמדת ימים במעלת העניין שלכל אדם יהיה מגילה בפנ"ע

המקור של המהרי"ץ כנראה הוא החמדת ימים¹ שכתב זז"ל, ואח"כ יקח המגילה בידו מתוקנת ומהודרת, ויש לכל איש הירא להדר אותה וליפותה כמו שמהדר עצמו בכל מצוה כמו שאמרו התנאים לפניו במצוות, כן ביתר שאת וביתר עז יתקן עצמו בה להנאותה ולהדרה כי מקום רמיזתה למעלה הד"ר הוא אשר אליו שם מגילה לשון גילוי הדר הצדיק העליון ואף בדברים שלפי ההלכה כשירה כגון אם השמיט בה הסופר באמצעה תיבות, וכן חסירות ויתרות וכן לענין התגין שאינה נפסלת בכך, הוא יהיה זריז ונשכר ויתנאה לפניו יתברך במצוה לתקן לו מגילה תמה ונקיה מכל שגיאה וחסירות ויתירות. ואדוני אבי ומורי ז"ל ציוה לסופר לעשות לו מגילה שיהיו עורותיה עבודים לשמה אף כי לשורת ההלכה אין עורותיה צריכים עיבוד לשמה. ומי שידו משגת לעשות אותה מכסף וזהב יעשה אותה כי אין ההוצאה בה כ"כ, וכל המהדר אותה יותר הרי זה משובח ומהולל מאד. ויאתה לכל איש הישראלי להיות לו מגילה לעצמו ואל יסמוך על מגילת חברו לצאת בשמיעתו דמצוה בו יותר מהשלוחו, כי על ידי כן הוא פועל בעצמו הארה יותר מעולה, ואינו דומה כמו ההארה הנמשכת לאדם מן הזולת שהוא נשפע ממנו כדמיון הנקבה שנשפעת מן הזכר והיא טפילה אליו. ולכן יקנה מהונו ומכספו מגילה לעצמו יפה ומתוקנת כאשר תשיג ידו

¹ זהו ספר נפלא מאוד ולא נודע מיהו מחברו ומשערים שזה ר' בנימין הלוי.

אבל חיפשתי ומצאתי שהדבר כן נדרש מפסוק במגילה ונמצא זה בפירוש מה"ר נתנאל בירב ישעיה שהוא אחד מקדמונינו נע"ג שכתב על הפסוק שהביא הנודע ביהודה בזה"ל, נזכרים, בלילה, ונעשים, ביום. מכאן למקרא מגילה שהוא שתי פעמים אחת בלילה ואחת ביום. למה בלילה, מפני שהיתה להם הלילה כיום ע"כ. המהרי"ן (שם) הביא דרשה זו יותר מפורש זו"ל, ומצוה לקרות המגילה בלילה וביום, כאמרו 'נזכרים ונעשים' ע"כ.

ולפי דבריהם יוצא, שבמגילה כתוב שיש חיוב לקרוא גם בלילה וגם ביום, ובדואי שהיה להם מקור לדרשה זו.

ובאמת צריך להבין בשלמא 'נזכרים' משמע להזכיר הדבר בפה דהיינו קריאת המגילה אבל איך 'נעשים' משמע קריאת המגילה, וייתכן לומר שזה ע"פ הגמ' הסנהדרין דף פה: שעקימת פיו היא מעשה, והטעם שנכתב גבי היום בלשון עשייה, י"ל, שזה מכיון שביום יש תוספת של עשייה כמשלוח מנות ומתנות לאביונים.

סברא לומר שלכו"ע קריאת היום עדיפה מהלילה

יעוין שם בשו"ת עוד באריכות, ובסוף כתבתי שיכול להיות שגם לשיטתם הקריאה ביום יותר עדיפה מהלילה, והטעם הוא מפני שהרי שאר מצוות ששייכות בפורים הם דוקא ביום, וא"כ רואים שהיום הוא יותר חשוב.

וא"כ לענייננו הספק במקומו עומד באיזה מגילה עדיף לקרוא יותר ביום, האם במגילה החדשה או הישנה, וישנו עוד צד לומר שעדיף לקרוא במגילה הישנה ע"פ מש"כ בירושלמי במועד קטן (פ"ג ה"א) וז"ל, מקלו של רבי מאיר היתה בידי והיא מלמדת אותי דעה ע"כ, ורואים שיש מעלה בחפצים שהשתמש בהם אדם צדיק וה"ה לענייננו.

ב.

האם אפשר לצאת ידי חובת משלוח מנות במשקים

בגמ' במגילה (דף ז.) כתוב כך, תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו (אסתר ט, כב) שתי מנות לאיש אחד, ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם ר' יהודה נשיאה שדר ליה לר' הושעיא אטמא דעגלתא תלתא ירך של עגל שלישי לבטן וארבא דחמרא - קנקן יין - שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, ע"כ זוהי גירסת רש"י.

ברבינו חננאל כתוב בזה"ל, ר' יהודה נשיאה שלח לר' הושעיא ירך של עגל שלישי לבטן וקנקן יין שלח ליה קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים כלומר, נתינת אביונים נתת לי, מנה אחת והיא הירך, חזר שלח לו עגל וג' קנקני יין ע"כ. (וכן גרס הריטב"א ע"ש).

רבים מדייקים מרבינו חננאל שלא יוצאים ידי חובת משלוח מנות במשקים, שהרי ר' הושעיא אמר לר' יהודה נתת לי נתינת אביונים

שהוא הירך, ולא הזכיר את היין, ונראה שר' הושעיא התכוון להעיר לר' יהודה, אם ברצונך לצאת במשלוח זה ידי חובת משלוח מנות אי"ו מספיק שהרי זה מתנה אחת, ויצאת בזה יד"ח רק מתנות לאביונים.

אבל לפי דבריהם לא מובן מדוע אח"כ ר' יהודה שלח לר' הושעיא ג' קנקני יין הרי יין אינו מועיל כלום לענין המצוה.

האם יוצאים יד"ח משלוח מנות ע"י שתי שליחויות

והנה עוד יש לדון האם אפשר לצאת ידי חובת משלוח מנות על ידי שליחת מנה אחת ואח"כ עוד מנה. ישנם שרצו להוכיח מדברי רבינו חננאל שאפשר, שהרי בתחילה שלח ר' יהודה ירך אחד ואח"כ שלח את כל העגל והצטרף המנה הראשונה לשניה. [ובאמת יש לדחות שבעגל שלם יש כמה וכמה אברים וכל אבר זה מנה בפנ"ע. ועיין].

ברמב"ם נראה שמשקים לא מצטרפים למשלוח מנות שזה לשונו (בפ"ב מהל' מגילה הט"ו), חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד ע"כ. ורואים שהרמב"ם לא הזכיר משקים וא"כ לכאורה מוכח שלא יוצאים בזה יד"ח, והיה אפשר לומר שה"ה משקין, שמשקה הוא כמו אוכל, אבל זה לא מסתבר, ובפרט אם נאמר שהרמב"ם גרס כמו רבינו חננאל, אז יוצא שהרמב"ם כתב לפי הסדר בהתחלה שני מיני בשר ואח"כ שני מיני תבשיל שזה מובא בהמשך הגמ' וכו'.

מי שיראה באגדת אסתר - מדרש הגדול, עה"פ ומשלוח מנות וגו' שגם הוא פירש דברי הגמ' כמו ר"ח והריטב"א וכמו שמשמע מהרמב"ם. וכן יעוין עוד בתחילת העין יעקב בהקדמת ר"א בן הרמב"ם ושם ג"כ נראה שגרס כמו ר"ח יעו"ש. ובאגב נזכיר שבדפוסים שם ככל הנראה יש טעות דפוס ששם כתוב הדר שלח ליה כוליא דעגלא תילתא וכו' ולא מובן מה הקשר שאחרי ששלח לו ירך, שלח לו כוליא אחת, ועל כרחנו שזה ט"ס וצ"ל כוליא דעגלא תילתא, דהיינו את כל העגל, לא רק את הירך. וכך גם נמצא בגירסאות של חכמי תימן.

הכרעה נפלאה בשני הנידונים דלעיל

ובס"ד נראה לי לומר בשני הנידונים הנ"ל [האם יוצאים יד"ח במשקים והאם שתי מנות בשתי שליחויות מצטרפים] שר' יהודה בהתחלה שלח לר' הושעיא ירך וקנקן יין וכוונתו היתה לצאת בזה יד"ח שגם משקים נחשבים מנה, אלא שר' הושעיא אמר לו שמנות אלו אינם מכובדות, ולכן שוב שלח לו עגל שלם וג' קנקני יין ובה יצא ידי חובת משלוח מנות שמה ששלח מקודם התבטל ולעולם שתי מנות שנשלחו בזה אחר זה אינם מצטרפות, ובשליחה השניה קיים את המצוה כראוי.

וה' ברוך הוא יזכינו למאור תורתו אכ"ר.